

Крижна В.В.,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Історичні передумови встановлення кримінальної відповідальності за створення злочинної організації

Трактування причин злочинності у радянському суспільстві пояснювалося кількома факторами. По-перше, ідеалізація та ідеологізація соціально-економічних, політичних, культурних тощо досягнень радянського державного устрою обумовлювали необхідність перегляду жорсткої державної кримінальної політики (у бік її гуманізації), яка була визначена ще за часів тоталітарного режиму Й. В. Сталіна. По-друге, складна міжнародна обстановка на той час вимагала адекватного реагування щодо протидії зовнішнім загрозам основам радянського державного та суспільного строю; визнання наявності капіталістичного оточення однією з головних причин злочинів проти державного та соціального устрою призвело до того, що нещадна боротьба з підіривною діяльністю імперіалістичного табору та його агентури була віднесена до найважливіших завдань радянського кримінального законодавства. Проти таких посягань і були спрямовані заходи кримінальної репресії, що відображено у прийнятих упродовж 1958–1961 рр. Основах кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік, окремих кримінальних законах загальносоюзного значення та Кримінальних кодексах союзних республік і призвело до подвійних стандартів щодо законодавчого закріплення таких складних форм співучасті у вчиненні злочинів, як «злочинне угруповання» та «злочинна організація».

Статтею 2 Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік 1958 р. було віднесено до компетенції вищих органів влади СРСР й законодавство про злочини проти держави. На цій підставі другою сесією Верховної Ради СРСР п'ятого скликання був прийнятий 25 грудня 1958 р. Закон про кримінальну відповідальність за злочини проти держави, який складався з двох розділів (1. «Особливо небезпечні злочини проти держави» і 2. «Інші злочини проти держави»). До Кримінального кодексу Української РСР 1960 року цей Закон був включений у главу 1 Особливої частини, що структурно складалася з «Особливо небезпечних злочинів проти держави» (перша підчастина) та «Інших злочинів проти держави» (друга підчастина).

Отже, у Кримінальному кодексі Української РСР 1960 року були закріплені й такі складні форми співучасті в організованій злочинній діяльності, як озброєна банда (озброєна злочинна організація) та злочинне угруповання. До недоліків цього Закону слід віднести те, що вчинення антирадянської (антидержавної) організації, озброєною бандою чи злочинним угрупованням, багатьох особливо небезпечних та небезпечних злочинів не визнавалося кваліфікуючою обставиною, а їх специфічною ознакою була спрямованість на вчинення лише окремих видів злочинів [1, с. 60].

Зазначимо, що за КК України 1960 року на кінець 90-х років XX ст. кримінальна відповідальність передбачалася за такі спеціальні форми співучасті в організованій злочинній діяльності: організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а так само участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі (ст. 67); тероризування у місцях позбавлення волі засуджених, що стали на шлях виправлення, або напад на адміністрацію, а також організація з цією метою злочинного угруповання або активна участь у такому угрупованні, вчинені особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі (ст. 67); створення не передбачених законодавством воєнізованих формувань чи груп або участь в їх діяльності (ч. 1 ст. 187б); керівництво не передбаченими законодавством воєнізованими формуваннями чи групами, їх фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин або військової техніки (ч. 2 ст. 187б); участь у складі не передбачених законодавством воєнізованих формувань чи груп у нападі на державні, громадські підприємства, установи, організації, або окремих громадян (ч. 3 ст. 187б) [2]. Зазначені законодавчі особливості обумовили також необхідність розроблення кримінального законодавства, яке б задовольнило потребу суспільства в ефективних кримінально-правових засобах протидії злочинності загальнокримінального характеру, зокрема її організованим формам, ураховуючи рівень розвитку сучасної теорії кримінального права, та відповідало би сучасним реаліям [3].

Результати наукових дискусій щодо шляхів удосконалення практики протидії злочинності, зокрема її організованим формам, які тривали у 90-х роках минулого століття [4], а також виконаної у той же час підготовчої роботи щодо проекту нового Кримінального кодексу (КК) сприяли включенню до КК 2001 р. нових положень, спрямованих безпосередньо на посилення протидії організованій злочинності кримінально-правовими засобами.

Список використаних джерел

1. Хавронюк М. Ознаки і поняття організованої групи та злочинної організації (кримінально-правовий аспект) / М. Хавронюк, М. Мельник // Право України. – 2000. – № 4.
2. Кримінальний кодекс України. Кримінально-процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в кримінальних справах / відп. ред. В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2001.
3. Костенко О. М. Про поняття організованої злочинності і особливості відповідальності за неї / О. М. Костенко // Правова держава України: проблеми, перспективи розвитку: короткі тези доповідей та наукових повідомлень Республіканської науково-практичної конференції (Харків, 9–11 листопада 1995 р.). – Х., 1995.
4. Сущенко В. Д. Організована злочинність в Україні: сучасні тенденції / В. Д. Сущенко // Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю: тези доп. наук.-практич. конф. (Київ, 30 березня 2000 р.); МВС України, Голов. слідче управл.; НАВС України, факт-підготовки слідчих та криміналістів. – К., 2000.